

Af

Hans Kristian Pedersen
Duebrødrevvej 11
9000 Aalborg

Stud. polyt, stud. HD,
filmforelæser og filmsamler.
Indehaver af filmforretningen Laserdisken

Videobranchen monopoliseres af trusler og terror

Underrubrik:

Danmark er blandt de lande i verden, hvor det er dyrest at leje en videofilm. Danske videogramdistributører har via deres brancheforening oparbejdet et monopol, som giver dem fuldstændig kontrol over videomarkedet med ekstraordinært høje indtægter som resultat. Dette monopol forsøger de for enhver pris at bevare. I disse dage terroriseres den ene uafhængige videoudlejer efter den anden til lukning, men også de uafhængige filmproducenter og forbrugere ender som tabere. I virkeligheden er den uindskrænkede magt baseret på bluff og en enestående frækhed.

Teksten:

Det er dyrt at leje videofilm i Danmark. For nylig (31.08.88) kunne man i den internationale underholdningsindustri hoforgan, Variety, læse, at udlejningsprisen i Skandinavien er væsentlig højere end i andre lande i verden. Det skyldes et enestående distributionssystem, der til gengæld sikrer de danske distributører og deres moderselskaber i Hollywood en ekstraordinær høj indtægt.

Systemet er ikke særligt indviklet. Distributørerne i Danmark har sluttet sig sammen i Foreningen af danske Videogramdistributører (FDV). En videoforhandler skal godkendes af FDV og underskrive en eksklusivaftale med FDV for at kunne udleje film af foreningens medlemmer. Det giver en enestående kontrol over de ca. 1200 videoudlejere. Dernæst leases filmen til udlejeren. Han betaler gerne en pris på 1500-2000 kr for at låne en ny film i 12 måneder, hvorefter filmen skal returneres. Under hele forløbet ejes filmen af distributøren, som på den måde også har en enestående kontrol over filmen.

Distributøren kan næsten vilkårligt fastsætte pris og vilkår, som forhandleren må acceptere, hvis han vil være med i legen. Ellers er der andre forhandlere, der gerne vil have del i videomillionerne. Mange udlejere erfarer imidlertid, at drømmen om millioner er en illusion. Der er mange om buddet, og konkurrencen blandt udlejerne er hård. Nogle opgiver igen, mens andre søger veje uden om FDV. De importerer deres egne film.

I USA og England, der er de største videoforbrugende lande, har den frie konkurrences regler om udbud og efterspørgsel fastlagt et udlejningssystem og et prisniveau, som er mere brugervenligt. Her er videofilm en handelsvare på lige fod med f.eks. bøger og grammofonplader.

Producenten/distributøren sælger filmen til videoudlejeren, der selv kan vælge, om han vil sælge eller udleje filmen. En film kan af udlejeren udlejes mange gange, og derfor er prisen høj. I England koster en ny videofilm 73 £, hvoraf 2 £ går til fremstilling af selve video-

kopien med kassette og omslag, mens de resterende 71 £ med fradrag af forhandlerrabat og moms skyldes licensafgift til producenten. Producenten bliver således godt betalt, selvom filmen måske købes af en privat Liebhaber og velhaver. Målgruppen er imidlertid videoudlejeren, og båndet bliver leveret med en påsat "vejledende udlejningspris". Den engelske udlejer betaler dog kun halvt så meget som sin danske kollega og får oven i købet ubegrænset ejendomsret over filmen. Det siger sig selv, at det også er billigere for den engelske forbruger at leje videofilm.

Der er således en skærende kontrast mellem det danske leasingsystem, der alene tilgodeser distributøren, og det engelske salgssystem, der også tilgodeser udlejer og forbruger.

Leasingsystemet kan kun overleve i kraft af et reelt monopol. Det tåler simpelthen ikke konkurrence. FDV har igennem de seneste år haft en markedsandel på 95-100 %, og burde de ikke være tilfreds med det? Åbenbart ikke. Siden 1984 har de med alle midler forsøgt at opnå 100 % kontrol. Først med en boykot-aktion mod deres egne forhandlere, der måtte afstå fra at handle med andre, og fogedforbud og retssag mod en videoudlejer, der valgte at stå helt udenfor. Der er to vægtige grunde til denne nidkærhed.

I 1987 blev der indbetalt mere end 400 mio. kr i leasingafgift. En tabt markedsandel på 5 % betyder et tab på 20 mio. kr, og det er også en slags penge. Dernæst kan hele systemet risikere at kollapse, hvis den frie konkurrence bliver almindeligt accepteret. Der vil givetvis blive nogen mukken i geledderne blandt FDVs egne forhandlere, hvis en fri videoudlejer åbnede forretning ved siden af og udlejede til halv pris. Og måske også film, som FDV ikke har fundet værd at distribuere!

Importerede film er naturligvis uden dansk tekst, hvilket i al almindelighed gør dem mindre attraktive. Danskere er imidlertid ganske veluddannede, og satellit-tv har fået mange til at indse, at de behøver ikke danske tekster. Nogle finder direkte teksterne generende og distraherende. Utekstede film vil gradvist blive mere populære i fremtiden, og det er ikke sikkert, at danske videoudlejere vil vedblive at acceptere FDVs krav. Muligvis kunne de ønske at tilbyde både tekstede og utekstede film og måske blive tilskyndet til at danne en "Forening af danske Videogramudlejere" for at stå stærkere i kravet om mere liberale vilkår. Det kan blive til en lavine, der underminerer hele systemet, og så overstiger tabet langt de 20 mio. kr. årligt.

Kampen om millionerne startede i 1984, da FDV begærede fogedforbud mod en videoforretning i København med påstand om, at den importerede videofilm "Never Say Never Again" ikke måtte udlejes i Danmark. Sagen er tilsyneladende endt med en cementering af monopoliet i den landsretsdom, der netop er afsagt, og som tilkendegiver, at udlejning af "Never Say Never Again" er forbudt uden tilladelse fra Metronome Video ApS (medlem af FDV), uanset at filmen er lovligt indkøbt i England, hvor filmen frit må udlejes.

Det er interessant at følge, hvordan dette kunne ske, og hvilke konsekvenser det vil få for videobranchen og forbrugeren. Er dommen rigtig og rimelig? Baggrunden er den danske Lov om ophavsret.

Bag Lov om ophavsret ligger et retfærdighedskrav og en samfundsinteresse i at tilskynde til nyskabelser og fremskridt. Nyttigt arbejde bør respekteres og beskyttes mod bevidst efterligning og anden snylten på andres indsats, og den, der har skabt noget, bør ydes en rimelig belønning for sin indsats.

Dette præciseres i § 1, der definerer et ophavsretsbeskyttet værk som et litterært eller kunstnerisk værk, "hvad enten dette fremtræder som en i skrift eller tale udtrykt skønlitterær eller beskrivende fremstilling, som musikværk eller sceneværk, som filmværk, som værk af billedkunst eller brugskunst, eller det er kommet til udtryk på anden måde", og i § 2, der fastslår ophavsmandens (frembringerens) eneret til "at råde over værket ved at fremstille eksem-

plarer af det og ved at gøre det tilgængeligt for almenheden, når det fremføres offentligt, eller når eksemplarer af det udbydes til salg, leje eller lån eller på anden måde spredes til offentligheden”.

Dertil kommer en række indskrænkninger, der kan være begrundet af hensynet til samfundets almindelige kulturelle interesser, praktiske hensyn eller hensynet til ejerne af de enkelte eksemplarer af et væk. Her er særlig § 25 vigtig. Den siger, at “når værket er blevet udgivet, må de udgivne eksemplarer spredes videre, og værket må vises offentligt på anden måde end i fjernsyn eller ved visning af film”.

Det er en god paragraf. Den giver ophavsmanden mulighed for at få udbytte af sin skabende indsats ved at udgive eksemplarer, som uhindret kan spredes. Uden en sådan paragraf skal en boghandler indhente forfatterens tilladelse, hver gang et eksemplar af bogen sælges, eller vi skal bede skrædderen eller modeskaberens om tilladelse, hver gang vi viser os offentligt med tøj på. Paragraffen beskytter såvel brugeren som ophavsmanden og fortæller blot, at ophavsmanden ikke kan råde over eksemplarer af sit værk, efter at de er solgt. Andet regnede vi vel heller ikke med! Paragraffen tillader dermed udlejning af importerede videofilm til privat brug, men biografernes specielle ret til offentlige forevisninger er beskyttet. Andet regnede vi vel heller ikke med! Vi bemærker, at loven ikke skelner mellem salg, udleje eller udlån.

Disse simple og fornuftige regler om ophavsret er iøvrigt internationalt koordineret gennem Bernerkonventionen af 1886 og den i 1952 oprettede Verdenskonvention.

Den aktuelle landsretsdom virker på den baggrund helt urimelig. Hvordan kan det ske? Jo, det skyldes et spil af omstændigheder, en enestående frækhed af FDVs advokat Johan Schlüter og videoudlejerens ukendskab til sine rettigheder.

For den borgerlige retspleje gælder, at parterne i en civil sag selv råder over processtoffet. Forhandlingsprincippet i retsplejeloven angiver, at retten skal træffe sin afgørelse på grundlag af de krav, parterne fremsætter, og de oplysninger, parterne tilvejebringer, og at retten i almindelighed ikke selv kan inddrage yderligere processtof i sagen. Med andre ord er det ikke så meget et spørgsmål om at have ret, men om at have de rigtige argumenter og kendskab til de rigtige paragraffer. Det havde videoudlejeren ikke.

FDV begærede fogedforbud alene på baggrund af ophavsretslovens § 2, der på sin vis også forbyder salg, og det blev ikke tilbagevist af forsvaret under henvisning til lovens begrænsninger. Ingen nævnte § 25, og naturligvis slet ikke Johan Schlüter, selvom det må være en af hans kæreste paragraffer, da hen også repræsenterer filmbranchen, hvis rettigheder er sikret af netop denne paragraf. Men sådan er spillereglerne.

I stedet henviste forsvaret til EF-reglerne om varernes fri bevægelighed, og EF-domstolen skulle tage stilling. Fra FDVs side blev det anført, at Metronome havde erhvervet udlejningsretten til filmen i Danmark, og at denne ret også måtte gælde udlejerens originale film, selvom den var købt i England. *En sådan ret eksisterer ikke*. Det er rent bluff. Hvad bilder de sig egentlig ind? De foregiver at have erhvervet retten til en vare, som allerede er udgivet og bragt i omsætning - af en helt anden udgiver. § 25 sikrer som bekendt køberens rettigheder over det købte eksemplar, mens FDVs rettigheder i virkeligheden er begrænset af dels § 4: “Den, som oversætter, omarbejder eller bearbejder et værk, har ophavsret til værket i denne skikkelse, men han kan ikke råde over det på en måde, som strider mod ophavsretten til originalværket” og dels af § 27: “Har ophavsmanden overdraget en anden ret til at gøre værket tilgængeligt for almenheden på en bestemt måde eller ved bestemte midler, giver overdragelsen ikke erhververen ret til at gøre det på andre måder eller ved andre midler”. FDV har f.eks. ikke ret til at sælge en film til visning i tv. Men det blev ikke tilbagevist af forsvaret.

EF-domstolen tager ikke stilling til den specifikke sag, men giver en endelig principiel udtalelse den 17. maj 1988. EF-domstolen fastslår, at hvis en national lovgivning giver ophavs-

manden mulighed for at gøre udlejning af videogrammer betinget af, at han giver sit samtykke, så skal denne lovgivning respekteres. Det indre marked er endnu ikke realiseret, så domstolen vil ikke blande sig i indre anliggender.

Til det skal siges, at der mig bekendt i EF ikke er nogen lande, der har en sådan lovgivning, og Danmark er slet ikke nævnt i udtalelsen. Tilfældet er helt hypotetisk. For det andet kan FDV ikke påstå at have retten til videobåndet og er slet ikke i position til at give samtykke til videobåndet, og for det tredje giver Warner Home Video (som har udgivet "Never Say Never Again" i England) en skriftlig tilladelse til salg og udlejning indenfor EF på omslagene af deres videobånd!

Som følge af forhandlingsprincippet i retsplejeloven kan en domstol ikke tilkende en part andet og mere, end der er nedlagt påstand om. Alligevel har FDV den 13. juni 1988 - før der overhovedet er afsagt dom i landsretten - sendt en skrivelse til samtlige registrerede videoforhandlere, hvori det hedder: "EF-domstolen har i en afgørelse for nylig fastslået, at en videoforhandler ikke lovligt kan foretage udlejning af en videofilm, hvis forhandleren ikke har fået tilladelse til udlejning..." efterfulgt af et erstatningskrav, medmindre udlejning ophører. Det er ren terror.

I virkeligheden er landsrettens dom ikke det papir værd, det er skrevet på, og det står stadig frit for enhver udlejer at udleje importerede film. Den involverede videoudlejer må imidlertid lade "Never Say Never Again" udgå at sit sortiment. Det har han fået dom for på grund af hans uvidenhed, men større beføjelser giver dommen ikke.

Sagen har imidlertid vide perspektiver. Hvad nu hvis FDV havde haft ret, og så længe videoudlejerne lader sig skræmme og accepterer påstandene, har FDV i virkeligheden opnået, hvad de ville. Formanden for FDV, Ole Ravnsnæs fra Metronome, taler så smukt om lovens klare beskyttelse af ophavsmandens rettigheder. Hvor er så beskyttelsen af den mindre og uafhængige filmproducent, hvis film ikke har FDVs interesse? Ja, han får overhovedet ikke mulighed for at afsætte sit produkt i Danmark. Han bliver effektivt afskåret fra at nyde en rimelig belønning for sin indsats. I Danmark vil det fremover kun være muligt at leje FDVs film.

Hvor er forbrugernes beskyttelse? Forbrugeren har ingen anden mulighed end at acceptere FDVs valg af film, FDVs måde at behandle filmene på og FDVs pris!

I yderste konsekvens vil en tilsidesættelse af begrænsningerne i § 2 føre til retsløse tilstande overalt. Vi enkelte individer vil miste retten over vore egne personlige ejendele, medmindre vi selv har fremstillet dem!

Udlejning af videofilm efter salgssystemet er praksis i det meste af verden. Det bør også fremover være muligt i Danmark. Ingen anfægter FDVs ret til at gøre med deres udgivelser, hvad de vil. Ingen bestrider FDVs rettigheder, men samfundets overordnede krav om, at produktion og omsætning skal foregå i en indbyrdes fri, fair og loyal konkurrence med det mål at tilfredsstille forbrugernes behov bedst muligt, må også gælde for FDV.

Der er ingen grund til at have ondt af rettighedshaverne. Hollywood-selskaberne tjener flere penge end nogensinde før, og man kan være helt sikker på, at de under salgssystemet sætter prisen nøjagtigt sådan, at den samlede indtjening bliver størst, og selvfølgelig gnider de sig i hænderne over det profitable danske leasing-system. De danske videogramdistributører varetager selvfølgelig deres interesser efter bedste evne og med stor succes, men skal ikke indrette sig efter en brancheorganisations ønske om monopol og høj profit. Det er ikke acceptabelt, at en brancheorganisation i den grad manipulerer med loven og bruger den til at udøve terror mod uafhængige videoudlejere. Den danske lovgivning er god, som den er, i fuld overensstemmelse med den øvrige frie verden. Lad den blive respekteret sådan.